

MENSEN VAN VLEES EN BLOED

Interview met Adrian Goldsworthy

Jasmijn Groot en Anna Teijeiro Fokkema

Afgelopen maart was Adrian Goldsworthy in Amsterdam om zijn nieuwe boek *Pax Romana* te presenteren. Na afloop van zijn lezing kreeg Skript de kans om deze historicus én romanschrijver te spreken. Vol enthousiasme sprak Goldsworthy over zijn onderzoek naar de Oudheid en waarom het van belang is om de ‘menselijke’ kant van het Romeinse Rijk te bestuderen. Ook vertelde hij over de combinatie van historisch onderzoek doen en het schrijven van historische romans en gaf hij les over de huidige politieke situatie in Europa.

Kunt u ons iets vertellen over uw academische carrière?

‘Ik ben altijd al geïnteresseerd geweest in geschiedenis. Toen ik opgroeide vond ik de Romeinen fascinerend. Dit kwam voor een deel omdat ik dichtbij Caerleon [dorp nabij Newport, Wales, red.] opgroeide, wat de basis was van het Legio II Augusta [Romeins legioen, opgericht in de eerste eeuw voor Christus door Octavianus, red.]. Het was een onderdeel van mijn geschiedenis. Ik veronderstel dat de mensen hier in Amsterdam wellicht niet een dergelijke persoonlijke relatie hebben met de Romeinen. Enfin, ik had al snel besloten dat ik geschiedenis ging studeren en na een tijdje realiseerde ik me dat ik me wilde gaan specialiseren in oude geschiedenis en Romeinse militaire geschiedenis.

Het was opvallend dat er jarenlang geen enkel boek was verschenen dat keek naar de menselijke aspecten van Romeinse oorlogsvoering. De meeste boeken bestonden alleen maar uit nieuwe meningen over Caesar en legertactieken. Uiteindelijk ben ik een PhD gaan doen waarin ik juist wel naar dat menselijke aspect keek en dat werd vervolgens mijn eerste boek.

Vervolgens ben ik les gaan geven aan Cardiff University. De meeste vakken die ik gaf gingen over oorlogsvoering en politiek in het Romeinse Rijk en soms behandelde ik ook Griekse geschiedenis. Toen gebeurde er iets toevalligs: voor het eerste boek dat ik geschreven had gebruikte ik enkele ideeën van de historicus John Keegan, de auteur van *The face of battle*. In dit werk benaderde hij oorlogsvoering op een hele andere manier dan ik gewend was: Keegan keek namelijk niet naar strategische punten op een kaart. In plaats daarvan onderzocht hij oorlogsvoering vanuit het idee dat mensen met hun emoties vechten. Ik probeerde een soortgelijke analyse te maken van de Romeinen. Nadat mijn boek verschenen was, heb ik Keegan een kopie van mijn boek gestuurd en toevallig bleek hij net bezig te zijn met het redigeren van een boekenserie over oorlogsvoering. Hij

vroeg me vervolgens of ik een stuk wilde schrijven voor deze serie over de Romeinen en daarna vroeg de uitgever van deze serie of ik een wetenschappelijk boek wilde schrijven over de Punische Oorlogen. De schrijverscarrière overkwam me dus, omdat mensen me vroegen om te schrijven. En vergeet ook niet, het krijgen van een vaste baan aan een universiteit in Groot-Brittannië duurt eeuwen. Je moet heel erg veel geluk hebben want er zijn altijd meer historici aanwezig dan dat er banen zijn.

Het idee achter de boeken die ik heb geschreven is dat ik mensen wil uitleggen waarom Romeinse militaire geschiedschrijving zo geweldig is, waarom het spannend is, waarom het belangrijk is, waarom de mensen uit die periode interessant zijn en dat ze in wezen erg op ons lijken. Kortom, het moet een menselijk verhaal zijn. Wanneer je voor een breder publiek schrijft, moet je ook de juiste uitleg geven. De meeste mensen weten wel wie Julius Caesar is of hebben het toneelstuk van Shakespeare gezien, vanuit dit beginpunt moet je vervolgens een verhaal vertellen en het begrijpelijk verwoorden. Ik heb veel geluk gehad dat ik de kans heb gekregen om te gaan doen wat ik het liefst wilde doen. Het is inmiddels minstens tien jaar geleden dat ik les heb gegeven. Hoewel ik het lesgeven zelf mis, vind ik het absoluut niet erg dat ik geen werkstukken meer hoef na te kijken of allerlei administratieve taken moet uitvoeren. Mijn boeken presenteer ik trouwens nooit als het laatste woord in het historisch debat, ik hoop daarentegen wel dat mijn werk wordt gerespecteerd op academisch vlak. Ik probeer op mijn eigen ideeën te reflecteren, maar ook op de laatste interpretaties en het bewijs dat we al hebben. Daarnaast probeer ik mensen ook te laten zien wat we nog niet weten.'

Als we het goed begrijpen was militaire geschiedschrijving, in het bijzonder over het Romeinse Rijk, erg theoretisch en pragmatisch en u wilde daar een meer menselijk aspect aan geven. Hoe heeft u dit weten te bewerkstelligen? En wat voor bronnen gebruikte u hier bijvoorbeeld voor?

'Er is meer beschikbaar uit de Oudheid dan je wellicht denkt en er zijn veel bronnen aanwezig die niet zijn gebruikt in historisch onderzoek. Veel dominante werken over het Romeinse leger komen uit de jaren dertig van de vorige eeuw. Deze zijn met name door Duitse academici geschreven en hun onderzoek heeft een zeer specifieke, vrij stugge invalshoek. Bovendien was dit onderzoek erg gericht op archeologie en etnografie. Het onderzoek naar het Romeinse leger was dus voor een groot deel gefocust op materiële overblijfselen, maar ondertussen werd iets veel belangrijkers vergeten: de mensen zelf. Als je als soldaat bijvoorbeeld naar een wachttorens werd gestuurd, betekende dit niet dat je je hele leven op de uitkijk moest gaan staan. Je kunt je bijvoorbeeld ook afvragen of deze torens

gezien moeten worden als omsingelde bunkers of meer als een soort van politiebureaus. Er zijn uiteraard ontzettend veel mogelijkheden. Wanneer je een bron bestudeert kun je deze op verschillende wijzen interpreteren. Dachten mensen bijvoorbeeld: "O hemel, de Romeinen staren de hele dag door naar ons", of dachten ze "Nou, het leven is in elk geval een stuk veilig-

Adrian Goldsworthy. Foto door Anna Teijeiro Fokkema.

er door de komst van een paar soldaten met goede zwaarden. Nu komt tenminste niemand mijn vee stelen of midden in de nacht mijn huis platbranden." Het is lastig om te zeggen, maar in veel gevallen kun je niet meer doen dan zo veel mogelijk vragen stellen en daarnaast moet je ook proberen om met nieuwe vragen te komen. We raken namelijk al snel gewend aan het denken in onze eigen kaders en juist daarom moeten we blijven proberen om zaken ook op een andere manier te interpreteren.

Oudheidkunde kan erg star worden, omdat je al zoveel dingen moet doen om het überhaupt te kunnen bestuderen, zo moet je bijvoorbeeld de talen en geschriften leren. Wanneer je je bezighoudt met twintigste-eeuwse geschied-

schrijving is dit een stuk makkelijker: het is in het algemeen bekender, het ligt dichterbij ons en er zijn veel meer bronnen beschikbaar. Daarnaast kun je veel zaken uit deze periode makkelijker interpreteren.'

U heeft ook historische fictie geschreven en u probeert verbeelding en historisch onderzoek te combineren. Hoe gaat dit te werk?

'Ik doe het niet tegelijk. Ik probeer een paar maanden in het jaar te besteden aan het schrijven van een roman en de rest van de tijd besteed ik aan historisch onderzoek. Het is dus eigenlijk een pauze voor me, het doet me goed. Ik doe het ook omdat ik altijd al heb gehouden van historische fictie. Ik kijk bijvoorbeeld graag naar historische films, zelfs als ze slecht zijn. Bovendien kun je, als de auteur zijn werk goed heeft gedaan, een gevoel meekrijgen van hoe de wereld in het verleden misschien geweest is.

Het idee om een historische roman te schrijven kreeg ik al op school. Ze hebben me toen iets aangedaan wat ze een tienerjongen nooit moeten aandoen: ze lieten ons *Pride and prejudice* van Jane Austen lezen. Wanneer je het als een volwassene leest, is het prima, maar voor een jongen van dertien is het niet je wereld. Op dat moment wil je dat er iets spannends

gebeurt, een auto-ongeluk of iets dergelijks. Austen heeft zelf ooit gezegd dat ze niet wist waar mannen over praten als ze onder elkaar waren. Het is dus ook niet zo gek dat in haar verhalen geen enkele scène voorkomt waarin enkel twee mannen aanwezig zijn. Dus ik bedacht dat ik een verhaal zou gaan schrijven over de helden uit deze boeken: de jonge legerofficieren. Ik wilde dus niet dat het alleen maar bloed, moed en avontuur zou worden. Ik wilde een gevoel meegeven van wie deze soldaten waren, hoe hun levens eruit zagen en op welke manier ze zich moesten gedragen.

Het schrijven van fictie was een goede pauze van het onderzoek doen naar de Romeinen. Wanneer je spreekt over personages stel je andere vragen: wat deden ze in hun dagelijks bestaan, wat aten ze, wat voor kleren droegen ze, hoe praatten ze met elkaar en wat voor manieren hadden ze? Ik probeer op een zo plausibel mogelijke manier een beeld hiervan te creëren, want heel veel bewijs bestaat er niet. Ik hoop dat er in de romans geen zaken zijn die conflicteren met bronmateriaal. Wat overigens ook prettig is aan het schrijven van romans, is dat je zelf het verhaal bepaalt. Als je wilt schrijven over keizer Augustus, dan kun je hem niet op pagina drie vermoorden. Met mijn personages daarentegen kan ik doen wat ik wil, ik heb de volledige controle over alles.

Ik denk ook, gek genoeg, dat het schrijven van romans je schrijfstijl verbetert, ook als je je weer toelegt op meer geschiedkundige werken. Dit had ik niet had verwacht. Wanneer je fictie schrijft denk je toch op een andere manier na. Het doet je realiseren dat de lezers in de meeste gevallen beginnen met lezen zonder dat ze al te veel kennis hebben van het onderwerp. Wanneer je een roman schrijft, moet je de lezer namelijk alles vertellen: waar het verhaal plaatsvindt, wat er gebeurt, wie wat doet. Dit is eigenlijk een goede benadering voor het schrijven over geschiedenis. Als je een academisch werk schrijft, begin je vaak met het toelichten van je bronnen, vervolgens analyseer je wat allerlei andere mensen al over het onderwerp gezegd hebben en uiteindelijk stel je dat jij ze misschien wel iets nieuws te vertellen hebt. Veel lezers hebben op dat moment het boek al weggelegd. Als je een verhaal vertelt, kun je precies dezelfde informatie geven, maar het is een andere manier van vertellen en van presenteren.'

Is het mogelijk dat u een geschiedwetenschappelijk boek gaat schrijven over een ander onderwerp dan de Romeinen?

'Het hangt ervan af. Ik ben natuurlijk min of meer bekend geworden met het schrijven over de Romeinen. Maar er zit een limiet op hoeveel je erover kan schrijven. Er zijn ontzettend veel onderwerpen die zeer interessant zijn, als je er al enigszins in geïnteresseerd bent. Maar als je je werk aan

een breder publiek wilt verkopen, moet je iets hebben wat de aandacht trekt. Iedereen weet bijvoorbeeld wie Caesar, Augustus, Antonius en Cleopatra zijn, maar de meeste mensen zijn veel minder bekend met Antoninus Pius of Hadrianus of Marcus Aurelius. Van Nero hebben sommigen nog wel gehoord. Nero zou als titel misschien genoeg zijn om aandacht te trekken. Het idee moet je zien te verkopen aan een uitgever, die het vervolgens ook aan het publiek moet verkopen, nog voordat het boek überhaupt geschreven is. Als je aan een universiteit werkt, kun je schrijven waarover je maar wilt, maar wanneer je een professionele schrijver bent moet je werken met wat de uitgever wil.

Schrijven over Philippus en Alexander zou een beetje een verandering voor me zijn. Ik heb in het boek over Cleopatra een stuk geschreven over de Ptolemeërs [een uit Macedonië stammende dynastie die na de dood van Alexander de Grote over Egypte regeerde, red.], maar ik heb er nog niet echt uitvoerig over geschreven. Ik denk dat het best leuk zou zijn om daarover te schrijven en daar onderzoek naar te doen. En het is niet zo verschillend van de Romeinen. We zullen het zien, ooit op een dag.'

Hoe ervaart u de manier waarop mensen proberen de huidige politieke situaties in de wereld te verbinden met het antieke verleden?

'Voor de laatste paar boeken die ik in Amerika heb uitgebracht, heb ik veel radio-interviews gedaan. Alles wat ik tijdens deze interviews zei, werd opgevat als een politieke boodschap voor het hedendaagse Amerika. En ik ben niet eens Amerikaans. Het laatste wat je wilt, is immers een vreemdeling die je wel even iets over je land gaat vertellen. Het is vreemd dat wanneer je door veel verschillende journalisten wordt geïnterviewd, journalisten die allemaal verschillende politieke overtuigingen hebben, ze allemaal denken dat de Romeinse geschiedenis hun standpunt bevestigt.

Ik denk zelf overigens dat er absoluut bruikbare parallellen zijn tussen de Oudheid en het heden. Je hoeft bijvoorbeeld alleen maar iets van Cicero's materiaal over de verkiezingen te lezen en je zult vergelijkbare dingen zien: vanalles beloven aan iedereen, vrienden hebben, het gebruik van slogans, enzovoorts. Uiteindelijk hoop ik dat iedereen mijn boeken kan lezen zonder een idee te krijgen van mijn politieke overtuigingen, want ik haat het om een wetenschappelijk boek te lezen dat duidelijk een specifieke politieke positie inneemt, wat die dan ook moge zijn, zelfs als ik het ermee eens ben. Ik denk dat de lezers intelligent genoeg zijn om voor zichzelf te denken. We moeten gewoonweg vermelden wat het bewijsmateriaal is dat we tot onze beschikking hebben en we moeten het toestaan dat de lezer daaruit zijn eigen conclusies trekt.'

Uw meest recent verschenen boek ging over de Pax Romana, de lange periode van stabiliteit en relatieve vrede in het Romeinse Rijk. Wat denkt u dat dit werk toevoegt aan de discussie over dit thema?

‘In geen enkel boek over dit thema wordt de vraag gesteld: is dit vrede? Je moet je afvragen hoe vredig het werkelijk was en wat voor impact de aankomst van de Romeinen had op de levens van andere bevolkingsgroepen. Ik hoop dat mijn verhaal wat genuanceerder is. Ik heb geprobeerd niet te oordelen of het nou goed of slecht was. Ook denk ik dat het belangrijk is dat er sterke militaire elementen aanwezig zijn in dit onderzoek, want voor de Romeinen ging vrede over macht, succes en overwinning. Je kan er geen modern idee van vrede op toepassen. Romeinen gedroegen zich in veel gevallen extreem wreed. Het waren in de eerste plaats veroveraars. Hun tegenstanders werden op een meedogenloze manier onderdrukt, of ze werden op een slinkse manier overgehaald om zich over te geven, want dat was makkelijker. Het was dus niet zo dat ze binnen kwamen vallen en iedereen vermoordden.

Men praat altijd over de grenzen van het Romeinse Rijk, maar niet noodzakelijk over de context. We weten dat het Romeinse Rijk er was, maar hoe was het leven nou eigenlijk in dat rijk? Als een verovering had plaatsgevonden, was de daaropvolgende overheersing onderdrukkend of hing het veel meer af van instemming? De situatie was verre van perfect, maar je moet het niveau van vrede en stabiliteit bewonderen, zelfs als de manier waarop het werd behaald niet de manier is die we vandaag de dag zouden willen gebruiken.’

Tijdens uw lezing in Athenaeum Boekhandel zei u dat de vrede en stabiliteit die de Romeinen hadden bewerkstelligd nooit meer bereikt is in het verdere verloop van de geschiedenis. Dan komen we toch met een voorzichtige parallel: de Europese Unie.

‘In zekere zin is het verschillend: de Romeinen kwamen en veroverden, de EU komt samen. De Romeinen interesseerden het niet wat je deed, terwijl de EU geobsedeerd is met het centraliseren van werkelijk alles. Het is nu lastig om je in te beelden dat Europese staten ooit nog oorlog gaan voeren met elkaar en misschien is mijn gedachte wat melodramatisch, maar ik denk dat als niemand binnen vijftig jaar op vredige wijze de EU verlaat, een ander land dit met geweld gaat doen. En dit zou nog steeds kunnen gebeuren met Griekenland, want zij zitten vast. Niemand doet ook maar iets voor hen en het probleem is op de lange termijn ook niet op te lossen door jonge mensen uit Griekenland maar naar andere landen te exporteren in de hoop dat ze daar wel een baan kunnen krijgen. Er zijn uiteraard redenen die veel te maken hebben met de inefficiëntie van het

Griekse overheidssysteem waardoor ze in deze toestand zijn beland, maar Griekenland kan niet omgaan met dit probleem en kan ook niet blijven steunen op Duitse banken en leningen. Er worden zaken geforceerd die niet samen gaan, tot het punt waarop mensen wanhopig worden.

Iedereen was zeer opgelucht door jullie verkiezingen waar de extreem-rechtse partijen niet hebben gewonnen. Historici zijn de slechtste toekomstvoorspellers, maar ik had voorspeld dat de conservatieven in Groot-Brittannië de algemene verkiezingen van 2015 zouden winnen. Ook voorspelde ik de uitslag van de Brexit, want dat was gewoonweg duidelijk. Als je niet in Londen woonde, dan was het zo klaar als een klontje. De reden dat Groot-Brittannië nooit heeft mogen stemmen over dit soort zaken sinds de jaren zestig of zeventig is omdat iedere regering wist dat ze het niet zouden winnen. Niemand in de gehele campagne zei dat de EU iets goeds was. Het enige wat ze zeiden was dat het verschrikkelijk zou zijn als we al dat geld zouden verliezen. Ten slotte wist ik dat Trump zou winnen. Er waren zoveel democraten die Hillary Clinton haatten. Als ze niet eens haar eigen mensen voor zich kon winnen, dan had ze überhaupt geen kans op het Amerikaanse presidentschap.

Tijdens onze laatste algemene verkiezingen in Groot-Brittannië hadden de drie belangrijkste partijen bijna hetzelfde beleid. De verschillen tussen hen waren flinterdun waardoor iedereen dacht: "nou ja, dan maakt het ook niet uit". Als alles hetzelfde blijft, gaan mensen naar alternatieven zoeken. In het Romeinse Rijk was het bijvoorbeeld vrij vanzelfsprekend dat men iemand als Caesar ging steunen, want mensen waren het gewoonweg zat dat de Senaat niets deed en alleen maar politiek voerde voor hun eigen gewin. Dit soort radicale leiders verschenen bij radicale *tribunae* [leiders van de Romeinse volksvertegenwoordiging, red.] en mensen steunden ze omdat ze wanhopig waren. Dit is wat er gebeurt wanneer het reguliere faalt.'

Laatste vraag: heeft u tips voor jonge en aanstaande historici of afsluitende opmerkingen?

'Het allerbelangrijkste om te onthouden is dat je schrijft over mensen en dat je de wereld van deze mensen probeert te begrijpen; mensen van vlees en bloed, net als wij. Je moet onthouden dat het menselijk handelen gevormd wordt door de maatschappij en periode waarin men leeft. De Romeinen zagen slavernij bijvoorbeeld als volkomen normaal, terwijl dat voor ons lastig is om voor te stellen. Wanneer je de brieven van Cicero of Plinius leest, zie je menselijke relaties. Je leest over zonen, ouders, echtgenoten of vrienden. Het is uiteraard belangrijk om tegelijkertijd ook te kijken naar sociale en economische ontwikkelingen in het verleden, dat is

prima. Maar leven wij als individuen ons leven echt op die manier? We worden door dergelijke zaken beïnvloed, maar de beslissingen die we als mensen maken zouden vaak ook centraal moeten staan.'